Litt pengeprat.

Uten å ville ta standpunkt til de synspunkter som gjøres gjeldende, tar vi inn denne artikkel, da vi kjenner til at pengespørsmålet etter krigen er under livlig drøftelse i alle kretser i samfundet.

"Det vil være klart for alle at siste akt i det store drama er begynt. Aksemaktene kjemper nå med ryggen mot veggen. Utgangen er sikker. Det eneste som det er tvil om, er hvor lang denne akten vil være. Neppe noe menneske kan idag si dette nøyaktig, og det er ørkesløst å gi seg til å filosofere over det.

I mellomtiden begynner vi så smått å tenke på og ruste oss for "den store dagen". Etter så lang tids fangenskap er det litt vanskelig å forestille seg hvordan det vil kjennes plutselig å være fri for alle undertrykkere. De mest nøkterne tenker også videre, dagen da alle de store etterkrigsproblemene for alvor melder seg til løsning, da vi skal begynne å bygge opp alt hva krigen har revet ned og ødelagt. Hvor meget som skal bygges opp, avhenger ikke minst av hvor meget som blir ødelagt før de byggende krefter slipper til. Derfor kan ethvert forsøk på å trenge tilbunns i problemene nå bare bli gjettverk. De som utenfor landet planlegger vår oppbygning, vet kanskje mer enn vi. Men ett er vi nok alle enige om: Vi som har vært her hjemme i alle disse lange årene, som har hatt skoen på og vet hvor den trykker, vi forlanger også å ha et ord med i laget.

La oss først se litt på hva krigen og okkupasjonen har betydd for Norge i form av ødelagte verdier. En vurdering av dette må falle i to skarpt atskillte deler. Det som for oppbygningen spiller den største rolle, er den reel økonomiske ødeleggelse, det som vi effektivt har tapt i realverdier. Disse ødeleggelser kan vi dele opp i følgende grupper:

1. Alt som er ført ut av landet eller fortært av okkupasjonsmakten i form av ferdige produkter eller produksjonsmidler. Anslagsvis kan vi sette dette til 1 milliard kroner.
2. Reduksjon av råstoffene: kvegbestann, skog og gruber. Anslagsvis 350 mill. kr.
3. Slitasje av maskiner, bygninger og jernbaner. Denne post er meget vanskelig å vurdere. Anslagsvis 1 milliard kr.
4. Krigsskader. Anslagsvis 800 mill. kr.
5. Tap i folkehelsen. Anslagsvis 200 mill. kr.

Som man ser, blir det bare gjettverk når man skal prøve å fiksere tallene for disse ødeleggelser, men la oss gå ut fra at disse tallene som vi mener er ganske nøkterne, og sette den realøkonomiske ødeleggelse til 3,35 milliarder kroner. Det er da ikke tatt noe hensyn til skip utenfor Norge. Om disse vet vi alt for lite. I hvert fall tjener disse opp penger som må forutsettes å dekke de direkte tap. Noen fabler om svære summer som denne flåten har tjent opp under krigen. La oss for sikkerhets skyld ikke regne med 1 øres fortjeneste på denne konto. Vi skal være glad til om vi kan balansere denne konto uten tap. Vi regner da på kontoens debetside Norges utgifter til deltagelse i krigen på de alliertes side.

På kreditsiden kan regnes det som okkupasjonsmakten legger ned i landet i form av faste anlegg - jernbaner, veier, industrianlegg etc. Det store spørsmål er: Hvor meget av dette er intakt etter at tyskerne har forlatt landet, resp. hvor meget av det er bygget slik at det virkelig får varig verdi ? Noe må det i hvert fall bli igjen av det, og anslagsvis kan man sette dette til 350 mill. kr., slik at nettoverdiforringelsen realøkonomisk blir 3 milliarder kr.

Til sammenlikning kan anføres at Norges nasjonalformue ifølge skattelikning 1/1/41 utgjorde 4,7 milliarder kroner. Nå kan vel imidlertid den reelle nasjonalformue regnes atskillig høyere enn den skattemessige.

Pengeøkonomisk. Den realøkonomiske utbytning er for størsteparten skjedd i form av oppkjøp av norske pengesedler. Men uttaket av pengesedler i Norges Bank er større enn den virkelige utbytning. Vi har hørt svimlende tall for dette seddeluttak, og mange har undret seg over hvor dette skal bære hen. Nå må vi huske på at seddeluttaket bare fortsetter å stige i en viss tid. Så begynner sedlene å strømme tilbake til bankene, og det effektive uttak representerer således det utvidete seddelbehov som følge av okku-

pasjonen. Sedlene er bare et omsetningsmiddel. Alle som leverer varer til tyskerne eller arbeider for dem, får betaling i sedler som går tilbake til bankene. Sporveier, jernbaner, teatre, kinoer (som desverre har rekordbesøk av norske) får også sin andel av tyskernes seddeluttak, og dette går tilbake til bankene og i ny sirkulasjon. Anslagsvis kan vi jo sette okkupasjonsmaktens konto med Norges Bank til 6 milliarder kr. Dette er et svimlende beløp, men som vi har sett ovenfor er det realøkonomiske tap ikke så stort. Dessuten skal vi huske på at seddeluttaket for en vesentlig del tas fra nasjonalinntekten under krigen, ikke fra formuen.

Den virkelige vanskelighet med den økede seddelomløp ligger da heller ikke i at dette seddeluttak er effektivt tap. Det er den rent pengetekniske overgang til fredsforhold som volder vanskeligheter. Når man skal løse disse vansker, kan man gå flere veier.

Som nevnt kan man ikke regne at tyskernes seddeluttak i Norges Bank i sin helhet er tap for landet. Det virkelige tap er det realøkonomiske. Derimot teller uttaket, anslagsvis 6 milliarder kroner, med sitt fulle beløp når det gjelder selve penge- og kredittproblemet. Det er klart at vi ikke innen et rimelig åremål kan opparbeide dette beløp ved overskuddet av vårt arbeide og vår sparsommelighet. Vi kan kanskje ikke gjøre regning med realøkonomisk å opparbeide mer enn den virkelige skade ved krigen.

Det beløp som tyskerne har tatt av kontoen i Norges Bank, er gått ut i omsetningen og i pengesystemet. Seddelomløpet er øket, bankinnskuddene er likeså. Med disse penger er det avbetalt på gjeld .. Også på slik gjeld som ligger utenfor bankstatistikken. Mange penger er også stukket til side, det er illegalt eller illoyalt tjente penger som ikke oppgis til beskatning. Disse siste poster byr forsåvidt på det minste problem.

Det første alternativ ved løsning av problemet er Prisstigning. Når seddelomløpet er øket, betyr det at kjøpekraften er øket. Etterspørslen er mange ganger større enn tilbudet, og hvis vi ikke hadde vår priskontroll idag, ville utvilsomt prisnivået nå betenkelige høyder. En pekepinn for en slik ukontrollert utvikling har vi i de tildels fantastiske priser som betales for varer som offisielt ikke finnes i markedet. Slike priser kan selvsagt ikke legges til grunn for en vurdering av forholdene etter krigen.

Man kunne altså i en kontrollert form tillate prisene å stige til et nivå som er tilpasset det økede seddelomløp. Vanskeligheten ville være å hindre prisene fra å stige videre, likesom tilpassingen av lønnsnivået ville volde store vansker i overgangstiden. En slik utvei ville altså være det samme som inflasjon eller devaluering. Devalueringen er jo faktisk en reduksjon av kronens indre kjøpekraft.

Fortsatt streng priskontroll. Den annen linje er fortsatt streng priskontroll gjennom et ubestemt åremål, altså prisstopp. Konsekvensen av denne linje er forbud mot lønnstillegg, altså en fortsettelse av den linje som følges nå.

Inndragning av den overflødige kjøpeevne. En slik inndragning måtte foretas i form av en engangsbeskattning som i formen er formueskonfiskasjon, eller gjennom tvangslån. Man må regne med at en slik inndragning i særlig grad kommer til å vende seg mot de formuer som er erervet gjennom nødsårene. I tråd med dette må man gjøre regning med inndragning av de någjeldende pengesedler, hvilket formentlig må skje plutselig i form av sperring av alle bankinnskudd og alle pengesedler. På denne måte får man meget effektivt annullert alle fortjenester som ikke er oppgitt til beskattning. Det blir et vanskelig problem å holde omsetningslivet i gang i disse overgangsdagene slik at det hele ikke stopper opp. Det må formentlig skje ved hjelp av midlertidige betalingsanvisninger. Det er mulig eller endogsannsynlig at våre myndigheter i utlandet allerede har liggende ferdig planene for dette.

Det er vel mest sannsynlig at den vei man kommer til å slå inn på, blir en kombinasjon av alle disse tre alternativer. Den drastiske annulasjon av seddelmengden kommer vi ikke utenom. Heller ikke kan vi nekte for at prisene er steget til et nivå som ligger to til tre ganger så høyt som før krigen. Det ville være vanskelig å søke å arbeide seg ned til

førkrigsprisene, men vanskeligheten ligger i tilpassingen av lønnsnivået. Sannsynligvis vil man prøve å sta bilisere prisene på det nivået som de ligger på og tilpasse lønnsnivået deretter.

På lengere sikt har man et statsfinansielt problem som delvis er av annen karakter enn når det gjelder pengepolitikken i øyeblikket. Det er av avgjørende viktighet at pengeproblemet blir løst så raskt som overhodet mulig. Norge vil kanskje et par år etter krigen ha fordelen av en viss goodwill for vår innsats under krigen. Men menneskenes hukommelse er kort, og etter 3-4 år er det neppe noe igjen av denne goodwill, hvis ikke selv i mellomtiden har bygd opp noe det står respekt av. Derfor må snarest mulig etter krigen gjøre rent bord, pengepolitisk sett, spytte i nevne, og gå i gang med oppbyggingen av landet og næringslivet. Vi tror det vil lykkes bra, for i dette arbeidet vil alle gode krefter settes inn, folk vil legge godviljen til - ogden betyr meget i dette arbeidet.

Vi tror ikke vi skal være så redd for en de facto stabilisering av kronens kjøpekraft på ca.30 øre. Det vil sikkert ikke bety noen devaluering av kronen i forhold til andre valuttaer. Problemet er nemlig internasjonalt. I alle land er det sterk tæring på nasjonalformuen i form av krigsutgifter, ikke minst i de ledende land, England og USA. Prisene er steget tilsvarende i alle land. Kronens forhold til pund og dollar vil derfor sannsynligvis kunne holdes på samme nivå. Det er kanskje noe større risiko for prisstigning i Norge enn i f.eks. Sverige. Vi behøver heller ikke åvære redd for en inflasjon slik somman hadde i Tyskland og Østerrike etter forrige verdenskrig. Nå er nemlig alle kontrollorganer meget sterkere utbygget i alle land, også hos oss, og en slik utglidning vil neppe kunne finne sted. Det er imidlertid en selvfølge at vi må beholde vår priskontroll og vår importkontroll i en årrekke.

Nyhetene 19. oktober 1943.

Vestfronten. Britiske bombefly angrep inatt det tyske jernbanesentrum Hannover. På grunn av usiktbart vær var det ikke mulig å få oversikt over skadens omfang. Mosquitos bombet Berlin og andre områder i Vest-Tyskland. 17 fly savnes. I dagslys igår har gikk amerikanske bombefly til angrep mot tyske flyplasser i nord Frankrike, mens andre avdelinger av R.A.F. senket 6 fientlige fartøy ved den hollanske kyst. 5 fly savnes. 6 tyske jagerfly ble skutt ned. Enkelte tyske fly var over syd-England igår natt. De kastet ned noen spredte bomber og anrettet litenskade. Et fly ble skutt ned. Det ble opplyst igår at en flybåt med utelukkende norsk besetning var gått tapt i kampen mot fienden. Besetningen besto av 11 mann. Fra Amerika foreligger det opplysning om at Amerikas flyinnsats i Europa vil bli tre ganger så stor som den nå er i løpet av de første 5 måneder.

Russland. Det har lykkes for russerne å oppnå gjennombrudd på bred front ved Krementsjug. Slaget endte med fullstendig nederlag for tyskerne. Lykkes det russerne å marsjere videre frem her, vil de snart avskjære banen mellom Dnjepropetrovsk og Kiev. Det raser voldsomme kamper langs Dnjepr fra Gomel til Dnjepropetrovsk. I Melitopol kjempes det forbitret i gatene fremdeles fra hus til hus og fra kjeller til kjeller. Kampene i Melitopol likner kampene i Stalingrad. En russisk frontmelding sier at man ikke tidligere har kunnet se så mange falne tyskere på Østfronten som i Melitopol siden slaget ved Stalingrad. I de deler av byen som tyskerne behersker, står sterke SS-avdelinger som hindrer tyskerne fra frivillig å trekke seg tilbake. De har ikke annet å gjøre enn å kjempe til de faller. Skulle det lykkesfor russerne å erobre Melitopol, vil de sannsynligvis kunne stenge den siste banen som er ensporet fra Krim, da landskapet omkring Melitopol er flatt og uten enhver naturlig beskyttelse. Tyskerne er derfor nå kommet i en meget vanskelig stilling på Krim. Det foreligger dog ennå ikke melding om at tyskerne har begynt noentilbaketrekning her. - Tremaktskonferansen i Moskva tok til idag med det første plenumsmøte. De to viktigste spørsmål som foreligger til behandling på konferansen er hvordan man hurtigst mulig skal få slutt på krigen, og hvordan man skal ordne Europa etter krigens slutt. I anledning det første spørsmål har både utenriksminister Eden og utenriksminister Hull tatt med seg militære rådgivere. De første spørsmål som ble drøftet var omfanget av de allierte flyangrep mot Tyskland, spørsmålet om ordningen i de tyske vasallstater etter krigen, og gjenreisningen av de europeiske land. Videre kom man inn

[illegible] spørsmålet om Tysklands fremtid.
Italia og Balkan. For første gang er fly med base i Italia gått til angrep mot okkupasjonsmakten i Jugoslavia. Det var skiftetomtene i Skoplje i Syd-Serbia som var målet, likesom jernbaneforbindelsen mellom Donaudalen og Hellas ble angrepet. Fly fra midtøsten har bombet fientlige stillinger på Kreta og Rhodos, og har angrepet fientlig skipsfart utenfor Hellas og i nærheten av Kos. Om operasjonene på midtfronten i Italia meldes at de allierte fortsetter fremrykningen. Volturnoavsnittet er nå renset for fienden. På midtavsnittet er byen St. Stefano inntatt. Langtrekkende bombefly har bombet mål i Nord-Italia og forskjellige flyplasser i nærheten av Rom. De 5 største antifascistiske partier har uttalt sin tilslutning til Badoglios krigserklæring.
General Smuts som er kommet til England, holdt en tale i kringkastningen igår og understreket betydningen av at krigen nå må vinnes så hurtig som mulig. Hvis ikke, så kan vi[illegible] Europa materielt og sosialt stå betydelig verre enn ved forrige krigs avslutning.
Norge. Det viser seg at meldingen om at professor Strøm var arrestert er feilaktig. På den annen side er professor Ragnar Frisch arrestert, foruten en rekke studenter. Det går forelydende om at Universitetet skal stenges.
Teaterfronten. Nasjonalteateret, Det norske teater og Trøndelag teater er boykottet. Av skuespillere som er medlem av NS ogsom er boykottetø nevnes: Hilda Fredriksen, Karin Meyer, Signe Ramberg, Johan Hauge, Martin Gisti, Jens Holstad, Jens Hetland, Victor Iversen, Einar Tveito, Rolf Nannestad, Amund Rydland, Sigurd Eldegard, hertil kommer teatersjefene Berg-Jæger, Gally Monrad og Barclay Nitter. -----
Fra enkelte næringsgrupper har vi hørt at det [illegible] har vært tvil om hvorvidt man kunne understøtte frontkjemperkontoret og NSH. Det er selvsagt at enhver støtte til disse organisasjoner er utilstedelig og vil medføre boykott på samme måte som boykottingen av Ritz. Ethvert bidrag til disse institusjoner, stort eller lite, medfører at Du for alltid har mistet Din medborgerlige aktelse. -----
Åter er 10 patrioter stillet opp mot veggen og skutt av tyskerne. La oss være enige om at deres blod ikke har flydt forgjeves. La disse menn som ofret sitt liv for frihetsfrontens sak, tjene oss som eksempel. Husk hva dikteren sier: "Kjemp for alt hva du har kjært, dø om så det gjelder, daer livet ei så svært, døden ikke heller". Disse og liknende synspunkter har diktert patriotenes handlinger. Om ikke Du som leser dette kan gjøre en aktiv innsats, så må det forlanges av Deg at Du holder fingrene vekk fra alt som er smussig og simpelt. Er Du ikke syk på sinnet, vil din samvittighet fortelle deg hvordan Du skal handle. Av Du i hvert fall holder deg borto fra alt som kan skade frihetsfronten og de saker den arbeider med, skylder Du de nordmenn som er patrioter nok til å ofre sitt livfor Fedrelandet.

Nyhetene 20 oktober 1943.
Russland. Innenfor Injeprbuen sprer russerne ut sine styrker efter gjennembruddet ved Krementsjug. Hovedlinjen vestover fra Dnepropetrovsk er blitt avskåret ved Pjatikhatki. Russerne presser sig stadig fremover, til tross for at tyskerne setter inn reservene i hårde motangrep. - I syd er det tegn på at tyskerne akter å evakuere Krim.-
Vestfronten.- Tunge amerikanske bombefly angrep må i Vesttyskland inatt.- 9 tyske jagerfly er blitt skutt ned, 2 britiske bombefly savnes. + Ng en få tyske fly trengte inn over Londonområdet inatt. Det bev voldt liten skade.
Italien. Langs hele den 5. arm s front trekker tyskerne sig tilbake. Allierte styrker står 8 km. nord for Capua. Fly fra Midtøsten har bombet mål på Cos, Kreta og Rhodos. ---
Tremaktskonferansen fortsatte sine drøftelser i Moskva idag, men noe offisielt kommuniké kan ikke ventes før konferansen er avsluttet. ------
Avdelingssjef Brom i Norges Brandkasse er blitt avskjediget idag, fordi han nektet å spise lunsj sammen med en tysker. ---

---